

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.І. ПИРОГОВА

ПСИХІАТРІЯ
(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
з підготовки доктора філософії
на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти

галузі знань 22 Охорона здоров'я
(шифр і назва галузі знань)
спеціальності 222 Медицина
(код і найменування спеціальності)
мова навчання українська, англійська

20__ рік
Вінниця

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Вінницький національний медичний університет ім.М.І.Пирогова, відділ аспірантури, докторантури

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

докт.мед.наук, проф. Римша С.В.;
канд.мед.наук, доц. Рациборинська-Полякова Н.В.

РЕЦЕНЗЕНТ: Завідувач кафедри медичної психології та психіатрії з курсом ПДО д.м.н., професор Пшук Н.Г.
докт.мед.наук, доц. Мостова О.П.

Обговорено та рекомендовано на засіданні кафедри психіатрії, наркології та психотерапії Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова та рекомендовано до затвердження на центральній методичній раді / науковій комісії
« 2 » жовтня 2020 р., протокол №3

Схвалено на центральній методичній раді / науковій комісії та рекомендовано до затвердження вченою радою « 5 » жовтня 2020 р., протокол №2

Затверджено вченою радою Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

« 8 » жовтня 2020 року, протокол № 4

Вчений секретар

(підпис)

(Серебреннікова О.А.)

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Психіатрія» складена

відповідно до Освітньо-наукової програми Вінницького національного медичного університету імені М.І.Пирогова
на третьому (освітньо-науковому рівні)

(назва рівня вищої освіти)

галузі знань 22 Охорона здоров'я

(шифр і назва галузі знань)

спеціальності 222 Медицина.

(код і найменування спеціальності)

Опис навчальної дисципліни (анотація)

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення (Закон України «Про вищу освіту», 2014).

Аспіранту винесені питання щодо організації психіатричної допомоги, соціальних й правових основ психіатрії, загальних патогенетичних основ психічної патології, загальної психопатології, сучасної класифікації психічних хвороб, епідеміології, діагностики, терапії психічних розладів, з наданням невідкладної допомоги при основних невідкладних станах в розрізі вищевказаних напрямків та диспансерний нагляд, профілактики психічних розладів і реабілітації психічно хворих.

Статус навчальної дисципліни: професійно-вибіркова

Предметом вивчення навчальної дисципліни є хворобливі зміни психіки, їх причини, методи лікування, профілактики і реабілітації психічно хворих.

Міждисциплінарні зв'язки: відповідно до навчального плану, вивчення навчальної дисципліни «Психіатрія» здійснюється, коли аспірантом набуті відповідні знання з основних базових дисциплін на II рівні вищої освіти, а також дисциплін: Історія філософії, як методологічна основа розвитку науки та цивілізації, Англійська мова у науково-медичному спілкуванні, медична етика та деонтологія, Культура мови лікаря: термінологічний аспект, Публікаційна активність та наукометричні бази даних, Біоетичні та медико-правові основи наукових досліджень, Фізіологія ЦНС та ВНД, Генетика, Біохімія, Загальна та клінічна психологія, Мікробіологія, Фармакологія, Неврологія та нейрохірургія, Внутрішні хвороби, Організація охорони здоров'я з якими інтегрується програма психіатрії. У свою чергу, Психіатрія формує засади поглибленого вивчення аспірантом наступних спеціалізованих дисциплін терапевтичного профілю (Внутрішні хвороби, Кардіологія, Ревматологія, Фтизіатрія, Гастроентерологія, ендокринологія, Загальна практика-сімейна медицина, Побічна дія ліків, Клінічна фармакологія, Клінічна біохімія та мікробіологія, Клінічна морфологія,) та теоретичного (Патологічна анатомія, Фізіологія, Патологічна фізіологія, Фармакологія, Мікробіологія, Гістологія).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Психіатрія» є здобуття аспірантами знань, навичок та вмінь в сфері розладів психіки та поведінки людини, достатніх для виконання оригінального наукового дослідження, отримання нових фактів та їх впровадження у практичну медицину та інші сфери життя.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «психіатрія» є формування системи знань, професійних умінь, педагогічної майстерності, дослідницько-інноваційної діяльності та практичних навичок під час ведення осіб з розладами психіки та поведінки.

Результати навчання

Програмні результати навчання (РН):

- РН1 Демонструвати безперервний розвиток власного інтелектуального та загальнокультурного рівню, самореалізації
- РН2 Інтерпретувати та аналізувати інформацію з використанням новітніх інформаційних технологій
- РН3 Виявляти невирішені проблеми у предметній області, формувати питання та визначати шляхи їх рішення
- РН4 Формувати наукові гіпотези, мету і завдання наукового дослідження
- РН5 Розробляти дизайн та план наукового дослідження
- РН6 Виконувати оригінальне наукове дослідження
- РН7 Пояснювати принципи, специфічність та чутливість методів дослідження, інформативність обраних показників
- РН8 Володіти, вдосконалювати та впроваджувати нові методи дослідження за обраним напрямом наукового проекту та освітньої діяльності
- РН9 Аналізувати результати наукових досліджень, використовувати методи статистичного дослідження
- РН10 Впроваджувати результати наукових досліджень у освітній процес, медичну практику та суспільство
- РН11 Презентувати результати наукових досліджень у формі презентації, постерних доповідей, публікацій
- РН12 Розвивати комунікації в професійному середовищі й громадській сфері
- РН13 Організовувати освітній процес
- РН14 Оцінювати ефективність освітнього процесу, рекомендувати шляхи його удосконалення
- РН15 Організовувати роботу колективу (студентів, колег, міждисциплінарної команди)
- РН16 Дотримуватися етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами
- РН17 Дотримуватися академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів

Очікувані результати навчання з дисципліни:

1. Здобувач вищої освіти може назвати клінічні прояви, сучасні методи психопатологічної, патопсихологічної, лабораторної та інструментальної розладів психіки та поведінки. Він здатний призначити та обґрунтувати базисну терапію цих розладів, оцінити її ефективність та безпечність.
2. Здобувач вищої освіти здатний пояснити патогенез розвитку ендогенних психічних хвороб, обґрунтувати та інтерпретувати результати сучасних методів діагностики та динамічного спостереження за пацієнтами, призначати лікування на підставі принципів доказової медицини.
3. Пояснити сутність загально медичної проблеми профілактики, вчасної діагностики та ефективного лікування ендогенно-органічної патології.
4. Володіти навичками діагностики, диференційної діагностики та лікування соматогенних розладів психіки та поведінки на підставі сучасних даних з високим рівнем доказовості.
5. Здатний назвати сучасні дані щодо клінічних проявів, класифікації психогенних розладів психіки та поведінки, обґрунтувати найбільш інформативні новітні методи діагностики та лікування цього захворювання, оцінювати їх результати.

6. Здобувач вищої освіти може назвати клінічні ознаки та класифікацію порушень психіки інтоксикаційного регістру відповідно до сучасних стандартів та даних доказової медицини, діагностувати їх використовуючи сучасні додаткові методи дослідження, обґрунтувати та призначити лікування, визначитись із тактикою ведення пацієнта.
7. Володіти навичками діагностики розладів особистості, застосовуючи сучасні специфічні та найбільш інформативні методи, призначати та оцінювати їх лікування, використовуючи новітні дані доказової медицини.
8. Здатний назвати сучасні дані щодо клінічних проявів, класифікації екзогенноорганічних розладів психіки та поведінки, обґрунтовувати призначення найінформативніших методів діагностики та аналізувати їх результати. Призначати сучасне лікування, яке ґрунтується на даних доказової медицини.
9. Володіти навичками діагностики невротичних та зумовлених стресом розладів, призначати відповідне сучасне лікування та оцінювати його ефективність.
10. Проводити диференційну діагностику дисоціативних розладів. Володіти навичками призначення специфічних найінформативніших лабораторних та інструментальних досліджень, оцінювання їх результатів у пацієнтів із конверсійною симптоматикою. Обґрунтовувати, призначати відповідне лікування та оцінювати його ефективність.
11. Володіти навичками диференційної діагностики розладів психіки та поведінки старечого віку, назвати принципи їх сучасного лікування.
12. Проводити ранню діагностику порушення інтелекту, називати та призначати сучасне лікування дементуючих захворювань, ґрунтуючись на даних доказової медицини. Володіти навичками диференційної діагностики розумової відсталості.
13. Здобувач вищої освіти здатний пояснити принципи сучасної діагностики епілепсії, назвати найінформативніші методи, оцінювати їх результати.
14. Здобувач вищої освіти повинен називати основні поняття медичної реабілітації, обґрунтовувати та призначати багаторівневу медичну реабілітацію при розладах психіки та поведінки, оцінювати її ефективність.

2. Програма навчальної дисципліни

Дисципліна	Модулі	Загальна кількість годин	Кредити ЄКТС	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота (включно з мед.практикою)
Психіатрія	Змістові модулі 1-5	240	8	-	90	150

Змістовий модуль 1. Організація психіатричної допомоги. Соціальні й правові основи психіатрії.

Тема 1. Організація психіатричної допомоги. Профілактика психічних розладів.

Місце психіатрії серед клінічних дисциплін. Основні критерії психічного здоров'я. Предмет і завдання психіатрії та наркології. Основні розділи сучасної психіатрії. Основні етапи розвитку психіатрії. Досягнення вітчизняних вчених. Структура психіатричної та наркологічної допомоги, психіатричної лікарні та диспансеру. Методи та правила утримання психічно хворих. Особливості транспортування хворих, які знаходяться в стані збудження. Етіопатогенез та перебіг психічних захворювання. Алгоритм діагностичного процесу в психіатрії. Методи обстеження психічно хворих. Принципи догляду та спостереження за психічно хворими. Перша та невідкладна допомога хворим із психічними порушеннями, абсолютні та відносні показання до госпіталізації. Примусова госпіталізація психічно хворих. Диференційна діагностика невідкладних станів в психіатрії: серотоніновий синдром, злоякісний нейролептичний синдром, злоякісна гіпертермія, фебрильна шизофренія, холінолітичний делірій, агранулоцитоз. Поняття психопатологічного симптому, синдрому та

захворювання. Поняття про психотичний, непсихотичний та дефектно-органічний реєстр-синдроми.

Тема 2. Соціальні й правові основи психіатрії.

Деонтологічні принципи в психіатрії та наркології. Організація лікарняної психіатричної допомоги, принципи амбулаторної та стаціонарної допомоги психічно хворим. Десять принципів ВООЗ стосовно захисту прав психічно хворих. Правові принципи психіатричної допомоги. Сучасна концепція охорони психічного здоров'я в Україні.

Змістовий модуль 2. Загальні патогенетичні основи психічної патології.

Тема 3. Основні патогенетичні теорії розладів психіки та поведінки.

Основи нейрогенезу при когнітивних розладах. Класифікація нейропірамідних синдромів за локалізацією та клінічною структурою. Симптоматика локальних ушкоджень мозку. Клінічні особливості психопатологічних синдромів і станів при вибіркового ураженні правої та лівої півкулі головного мозку.

Тема 4. Основи порушень при шизофренії та афективних розладах.

Нейробіологічні та біохімічні особливості функціонування мозку при ендогенних психічних захворюваннях.

Тема 5. Нейробіологічні основи залежного поведінки. Основні патогенетичні аспекти формування розладів особистості.

Комунікація в головному мозку в нормі та при формуванні залежної поведінки. Класифікація розладів особистості та особливості їх етіопатогенезу.

Змістовий модуль 3. Загальні патогенетичні основи психічної патології.

Тема 6. Розлади сприйняття.

Класифікація та визначення порушень відчуття: гіперестезії, гіпестезії, анестезії та сенестопатії. Класифікація та визначення порушень сприйняття: ілюзії, психосенсорні розлади, галюцинації. Клінічна характеристика та диференційна діагностика істинних та псевдогалюцинацій. Синдроми порушень відчуття та сприйняття: синдром галюцинозу, синдром порушення схеми тіла, деперсоналізація, дереалізація. Порівняльно-вікові особливості та методи виявлення розладів відчуття, сприйняття та уявлення. Патолофізіологічні та нейропсихологічні основи розладів відчуття, сприйняття та уявлення.

Тема 7. Патологія уваги, пам'яті й інтелекту.

Класифікація та визначення порушень пам'яті: гіпермнезія, гіпомнезія, амнезія, парамнезії, порушення процесу впізнання. Класифікація та визначення порушень інтелекту. Методи виявлення розладів інтелекту. Дефектно-органічні синдроми: психоорганічний, Корсаківський амнестичний, лобний. Методи виявлення розладів пам'яті.

Тема 8. Патологія мислення.

Поняття про мислення та його основні категорії. Класифікація та визначення порушень мислення: порушення утворення понять, порушення темпу мислення, порушення форми мислення, порушення змісту мислення. Основні фабули маячіння та їх клінічні варіанти. Розлади мови; обумовлені психічними розладами (порушення за темпом, за дикцією, порушення граматичного порядку і змісту висловлювань). Синдроми порушень мислення: параноїдний синдром, синдром Кандинського-Клерамбо, паранойяльний синдром, парафренний синдром, синдром Котара. Методи виявлення розладів мислення.

Тема 9. Афективні порушення.

Класифікація та визначення порушень емоцій: порушення сили емоцій, порушення рухомості емоцій, порушення адекватності емоцій. Синдроми порушення емоцій: депресивний синдром. Синдроми порушення емоцій: маніакальний синдром. Порівняльна характеристика маніакального, депресивного та апато-абулічного синдромів. Порівняльно-вікові особливості депресивного та маніакального синдромів. Види афектів. Диференційна діагностика фізіологічного та патологічного афектів. Особливості проведення судово-психіатричної експертизи при скоєнні делікту в стані патологічного афекту.

Тема 10. Порушення ефекторної сфери. Розлади потягів.

Класифікація та визначення порушень ефекторно-вольової сфери: розлади потягів, розлади вольової активності. Компоненти вольового акту. Патологія на рівні інтелектуальної

компоненти вольового акту. Варіанти патології реалізації вольового зусилля. Синдроми рухових розладів. Вікові особливості ефекторно-вольових порушень.

Тема 11. Патологія свідомості.

Класифікація та визначення розладів свідомості: непсихотичні (непродуктивні) форми розладів свідомості. Психотичні (продуктивні) форми розладів свідомості, що супроводжуються маячінням, галюцинаціями.

Тема 12. Загальні психопатологічні синдроми.

Непсихотичні межові синдроми: астенічний, апато-абулічний, невротичні та неврозоподібні, психопатичні і психопатоподібні. Особливості догляду, спостереження, транспортування хворих із порушенням свідомості. Типи дефектів: апато-абулічний, астенічний, неврозоподібний, психопатоподібний, псевдоорганічний, тимопатичний, гіперстенічний, аутистичний, галюцинаторний, параноїдний, дефект з монотонною гіперактивністю. Варіанти психічного дефекту: вроджений (дебільність, імбецильність та ідіотія) та набутий (з ведучими особистісними, інтелектуальними та особистісно-інтелектуальними розладами). Класифікація психічних розладів (синдромологічна та нозологічна). Нозологічний та синдромологічний принципи підходу до психічних захворювань згідно МКХ-10.

Змістовий модуль 4. Психічні хвороби.

Тема 13. Біполярний афективний розлад. Циклотимія.

Типи перебігу біполярного афективного розладу. Маніакальна фаза біполярного афективного розладу. Депресивна фаза біполярного афективного розладу. Сомато-вегетативні прояви в клінічному перебігу БАП. Принципи терапії хворих на афективні розлади. Циклотимія, дистимія. Масковані депресії.

Тема 14. Шизофренія.

Основні симптоми шизофренії. Основні клінічні прояви шизофренії. Основні форми шизофренії. Факультативні прояви шизофренії. Дебюти та перебіг шизофренії. Параноїдна форма шизофренії. Кататонічна форма шизофренії. Проста форма шизофренії. Гебефренічна форма шизофренії. Типи перебігу шизофренії. Шизоафективний та шизотиповий розлад. Шизофренічне недоумство. Принципи терапії шизофренії.

Тема 15. Дитяча й підліткова шизофренія.

Особливості клінічної картини та перебігу дитячої та підліткової шизофренії. Особливості лікування та реабілітації дітей та підлітків із шизофренією.

Тема 16. Дитячий аутизм. Розлади аутистичного спектру та інші порушення розвитку.

Визначення поняття «дитячий аутизм». Клінічні прояви. Перебіг, прогноз, лікування. Олігофренія. Класифікація. Ступені та клінічні форми олігофренії. Клінічна характеристика синдромів спадкових форм олігофренії. Принципи лікування олігофреній. Соціально-трудова реабілітація. Профілактичні заходи. Експертиза розумової відсталості.

Тема 16. Синдром рухової гіперактивності з дефіцитом уваги.

Визначення поняття «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю». Клінічні прояви. Діагностика та диференційна діагностика. Лікування гіперкінетичних та поведінкових розладів.

Тема 17. Епілепсія.

Основні клінічні прояви епілепсії. Класифікація епілепсії. Пароксизм, його характеристика. Первинна (генуїнна) та вторинна (симптоматична) епілепсія. Тоніко-клонічний судомний напад, допомога хворому. Епілептичний статус. Невідкладна допомога при епістатусі. Епілептичні психози. Зміни особистості у хворих на епілепсію. Диференційна діагностика епілептичного та істеричного нападу. Принципи вибору антиконвульсантів при терапії хворих на епілепсію.

Тема 18. Психічні розлади при травмах, інфекціях, інтоксикаціях.

Психічні розлади при травматичних ураженнях головного мозку. Психічні розлади гострого періоду черепно-мозкової травми, їх лікування та профілактика. Психічні розлади віддаленого періоду черепно-мозкової травми, їх лікування та профілактика. Пізні травматичні психози, їх диференційна діагностика та лікування. Особливості психічних порушень, які викликані екологічно несприятливими факторами. Основні клінічні форми

соматогенних психозів. Психічні розлади при вагітності, у післяпологовому та лактаційному періодах. Особливості психічних розладів при ендокринних захворюваннях. Основні принципи терапії, реабілітації та профілактики психічних захворювань при ендокринних та соматичних захворюваннях. Класифікація психічних порушень при гострих та хронічних інфекціях. Особливості психічних порушень при ковід-19, сифілісі мозку, прогресивному паралічі. Психічні розлади у ВІЛ-інфікованих. Принципи лікування психічних розладів при гострих та хронічних інфекціях.

Тема 19. Психічні розлади віку зворотного розвитку.

Загальна характеристика та класифікація психічної патології похилого та старечого віку. Сенильні та пресенильні психози. Психічні порушення при патології судин головного мозку. Діагностичні критерії судинних психозів. Особливості судинної деменції. Диференційно-діагностичні ознаки захворювань, що призводять до недоумства в похилому та старечому віці. Принципи профілактики, лікування, експертизи у хворих з патологією головного мозку. Лікування та профілактика психічних порушень в похилому та старечому віці.

Тема 20. Розлади адаптації та кризові стани.

Поняття психогенного розладу. Класифікація психогенії. Визначення понять: емоційно-стресова реакція, адаптаційна реакція, неврози. Реактивні психози: загальні клінічні ознаки, критерії Яспера. Гострі реактивні психози. Затяжні реактивні психози. Лікування реактивних психозів. Визначення поняття посттравматичного стресового розладу, клінічні особливості. Профілактика та лікування посттравматичного стресового розладу.

Тема 21. Психічні порушення невротичного рівня.

Клінічна картина неврастенії. Класифікація та клінічна картина тривожних розладів. Клінічна картина обсесивно-компульсивного розладу. Клінічна картина дисоціативних розладів. Депресивні невротичні розлади. Класифікація, клінічна картина та лікування соматоформних розладів. Лікування та профілактика неврозів.

Тема 22. Порушення харчової поведінки.

Основні механізми розвитку порушень харчової поведінки. Невідкладна допомога при відмові від їжі.

Тема 23. Психосоматичні розлади.

Природа психосоматичних розладів. Основні теорії їх етіопатогенезу. Особливості діагностичних та терапевтичних підходів на різних етапах перебігу.

Тема 24. Психічні й поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та психоактивних речовин.

Алкоголізм, класифікація, клінічні ознаки, стадії. Характерологічні зміни особистості при алкоголізмі. Гострі та хронічні алкогольні психози: алкогольний делірій, алкогольний галюциноз, алкогольний параноїд. Принципи лікування алкогольних психозів. Методи лікування алкоголізму. Психічні та поведінкові розлади та психози внаслідок вживання опіатів, гашишу. Психічні та поведінкові розлади та психози внаслідок токсикоманій.

Тема 25. Розлади зрілої особистості.

Психопатії: визначення поняття, основні клінічні ознаки, форми, вікові особливості. Клінічні варіанти декомпенсації при психопатіях. Принципи лікування, профілактики, експертизи психопатій. Патохарактерологічний розвиток особистості, його відмінність від психопатії. Клінічні прояви, діагностика та диференційна діагностика. Лікувальні заходи.

Тема 26. Суїцидологія.

Основні теорії суїцидальної поведінки. Класифікації суїцидів. Групи ризику. Профілактика суїцидальної поведінки.

Змістовий модуль 5. Епідеміологія, діагностика, терапія психічних розладів.

Профілактика психічних розладів і реабілітація психічно хворих.

Тема 27. Епідеміологія психічних захворювань. Особливості психіатричної діагностики.

Епідеміологія, діагностика, терапія психічних розладів, профілактика психічних розладів і реабілітація психічно хворих: епідеміологія психічних захворювань; особливості психіатричної діагностики;

Тема 28. Сучасна психофармакотерапія психічних розладів.

Поняття про купіруючу, підтримуючу та протирецидивну терапію. Боротьба з терапевтичною резистентністю. Класифікація психотропних засобів. Транквілізатори. Нейролептики. Основні покази до призначення нейролептиків. Антидепресанти. Ноотропи. Нормотиміки. Психостимулятори. Ускладнення нейролептичної терапії. Лікування гострого нейролептичного синдрому. Ускладнення терапії антидепресантами. Засоби корекції побічної дії нейролептиків.

Тема 29. Біологічні методи лікування психічних розладів. Психотерапія.

Лікування маніакального збудження, депресивного збудження, кататонічного збудження, галюцинаторно-маячного збудження, психогенного збудження, епілептичного збудження, депресивного ступору, гебефренічного збудження, невідкладна допомога при алкогольному отруєнні. Методи психотерапії та соціотерапії.

Тема 30. Профілактика психічних розладів і реабілітація психічно хворих.

Захисні механізми в поведінці людини. Психогігієна та психопрофілактика. Основні принципи та етапи реабілітації психічно хворих.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Всього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота (включно з мед.практикою)
Змістовий модуль 1. Організація психіатричної допомоги. Соціальні й правові основи психіатрії.				
Тема 1. Організація психіатричної допомоги. Профілактика психічних розладів.	5	-	2	3
Тема 2. Соціальні й правові основи психіатрії.	5	-	2	3
Разом	10	-	4	6(2)
Змістовий модуль 2. Загальні патогенетичні основи психічної патології.				
Тема 3. Основні патогенетичні теорії розладів психіки та поведінки.	3,5	-	1	2,5
Тема 4. Основи порушень при шизофренії та афективних розладах.	3,5	-	1	2,5
Тема 5. Нейробіологічні основи залежного поведінки. Основні патогенетичні аспекти формування розладів особистості.	5	-	2	3
Разом	12	-	4	8(2)
Змістовий модуль 3. Загальні патогенетичні основи психічної патології.				
Тема 6. Розлади сприйняття.	5	-	2	3

Тема 7. Патологія уваги, пам'яті й інтелекту.	5	-	2	3
Тема 8. Патологія мислення.	5	-	2	3
Тема 9. Афективні порушення.	5	-	2	3
Тема 10. Порушення ефекторної сфери. Розлади потягів.	5	-	2	3
Тема 11. Патологія свідомості.	5	-	2	3
Тема 12. Загальні психопатологічні синдроми	5	-	2	3
Разом	35	-	14	21(7)
Змістовий модуль 4. Психічні хвороби.				
Тема 13. Біполярний афективний розлад. Циклотимія.	13	-	5	8
Тема 14. Шизофренія.	13	-	5	8
Тема 15. Дитяча й підліткова шизофренія.	9	-	2	7
Тема 16. Дитячий аутизм. Розлади аутистичного спектру та інші порушення розвитку.	9	-	4	7
Тема 17. Синдром рухової гіперактивності з дефіцитом уваги.	11	-	2	7
Тема 18. Епілепсія.	12	-	5	7
Тема 19. Психічні розлади при травмах, інфекціях, інтоксикаціях.	12	-	5	7
Тема 20. Психічні розлади віку зворотного розвитку.	12	-	5	7
Тема 21. Розлади адаптації та кризові стани.	11	-	4	7
Тема 22. Психічні порушення невротичного рівня.	11	-	4	7
Тема 23. Порушення харчової поведінки.	11	-	4	7
Тема 24. Психосоматичні розлади.	12	-	5	7
Тема 25. Психічні й	13	-	5	8

поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та психоактивних речовин.				
Тема 26. Розлади зрілої особистості.	12	-	5	7
Тема 27. Суїцидологія.	12	-	4	8
Разом	173	-	64	109(47)
Змістовий модуль 5. Епідеміологія, діагностика, терапія психічних розладів. Профілактика психічних розладів і реабілітація психічно хворих.				
Тема 28. Епідеміологія психічних захворювань. Особливості психіатричної діагностики.	3	-	1	2
Тема 29. Сучасна психофармакотерапія психічних розладів.	3		1	2
Тема 30. Біологічні методи лікування психічних розладів. Психотерапія.	4		2	2
Разом	10	-	4	6(2)
Усього	240	-	90	150 (60)

4. Теми лекцій

Не передбачені навчальним планом.

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Організація психіатричної допомоги. Профілактика психічних розладів.	2
2	Соціальні й правові основи психіатрії.	2
3	Основні патогенетичні теорії розладів психіки та поведінки.	1
4	Основи порушень при шизофренії та афективних розладах.	1
5	Нейробіологічні основи залежного поведінки. Основні патогенетичні аспекти формування розладів особистості.	2
6	Розлади сприйняття.	2
7	Патологія уваги, пам'яті й інтелекту.	2
8	Патологія мислення.	2
9	Афективні порушення.	2
10	Порушення ефеторної сфери. Розлади потягів.	2
11	Патологія свідомості.	2
12	Загальні психопатологічні синдроми	2
13	Біполярний афективний розлад. Циклотимія.	5
14	Шизофренія.	5

15	Дитяча й підліткова шизофренія.	2
16	Дитячий аутизм. Розлади аутистичного спектру та інші порушення розвитку.	4
17	Синдром рухової гіперактивності з дефіцитом уваги.	2
18	Епілепсія.	5
19	Психічні розлади при травмах, інфекціях, інтоксикаціях.	5
20	Психічні розлади віку зворотного розвитку.	5
21	Розлади адаптації та кризові стани.	4
22	Психічні порушення невротичного рівня.	4
23	Порушення харчової поведінки.	4
24	Психосоматичні розлади.	5
25	Психічні й поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та психоактивних речовин.	5
26	Розлади зрілої особистості.	5
27	Суїцидологія.	4
28	Епідеміологія психічних захворювань. Особливості психіатричної діагностики.	2
29	Сучасна психофармакотерапія психічних розладів.	2
30	Біологічні методи лікування психічних розладів. Психотерапія.	2
Усього		90

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Організація психіатричної допомоги. Профілактика психічних розладів.	2
2	Соціальні й правові основи психіатрії.	2
3	Основні патогенетичні теорії розладів психіки та поведінки.	2
4	Основи порушень при шизофренії та афективних розладах.	2
5	Нейробіологічні основи залежного поведінки. Основні патогенетичні аспекти формування розладів особистості.	2
6	Розлади сприйняття.	2
7	Патологія уваги, пам'яті й інтелекту.	2
8	Патологія мислення.	2
9	Афективні порушення.	2
10	Порушення ефektorної сфери. Розлади потягів.	2
11	Патологія свідомості.	2
12	Загальні психопатологічні синдроми	2
13	Біполярний афективний розлад. Циклотимія.	5
14	Шизофренія.	5
15	Дитяча й підліткова шизофренія.	4
16	Дитячий аутизм.	4
17	Синдром рухової гіперактивності з дефіцитом уваги.	4
18	Епілепсія.	4
19	Психічні розлади при травмах, інфекціях, інтоксикаціях.	4
20	Психічні розлади віку зворотного розвитку.	4
21	Розлади адаптації та кризові стани.	4
22	Психічні порушення невротичного рівня.	4
23	Порушення харчової поведінки.	4
24	Психосоматичні розлади.	4
25	Психічні й поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та психоактивних речовин.	4
26	Розлади зрілої особистості.	4

27	Суїцидологія.	4
28	Епідеміологія психічних захворювань. Особливості психіатричної діагностики.	2
29	Сучасна психофармакотерапія психічних розладів.	1
30	Біологічні методи лікування психічних розладів. Психотерапія.	1
Усього		90

Медична (лабораторна) практика здійснюється під час роботи з хворими

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Профілактика психічних розладів.	1
2	Соціальні й правові основи психіатрії.	1
3	Основні патогенетичні теорії розладів психіки та поведінки.	0,5
4	Основи порушень при шизофренії та афективних розладах.	0,5
5	Нейробіологічні основи залежного поведінки. Основні патогенетичні аспекти формування розладів особистості.	1
6	Розлади сприйняття.	1
7	Патологія уваги, пам'яті й інтелекту.	1
8	Патологія мислення.	1
9	Афективні порушення.	1
10	Порушення ефеторної сфери. Розлади потягів.	1
11	Патологія свідомості.	1
12	Загальні психопатологічні синдроми	1
13	Біполярний афективний розлад. Циклотимія.	3
14	Шизофренія.	3
15	Дитяча й підліткова шизофренія.	3
16	Дитячий аутизм.	3
17	Синдром рухової гіперактивності з дефіцитом уваги.	3
18	Епілепсія.	3
19	Психічні розлади при травмах, інфекціях, інтоксикаціях.	3
20	Психічні розлади віку зворотного розвитку.	3
21	Розлади адаптації та кризові стани.	3
22	Психічні порушення невротичного рівня.	3
23	Порушення харчової поведінки.	3
24	Психосоматичні розлади.	3
25	Психічні й поведінкові порушення в результаті вживання алкоголю та психоактивних речовин.	4
26	Розлади зрілої особистості.	3
27	Суїцидологія.	4
28	Епідеміологія психічних захворювань. Особливості психіатричної діагностики.	1
29	Сучасна психофармакотерапія психічних розладів.	0,5
30	Біологічні методи лікування психічних розладів. Психотерапія.	0,5
Усього		60

7. Індивідуальні завдання: Участь у клінічних розборах, підготовка повідомлень на науково-методичні семінари кафедри, написання тез/статей, доповідь на науково-практичних конференціях, засвоєння ключових методів діагностики, засвоєння основних принципів надання невідкладної допомоги.

8. Завдання для самостійної роботи: опрацювання матеріалу згідно тематичного плану із застосуванням сучасних інформаційних технологій, опрацювання ситуаційних

задач, моделюванням клінічних ситуацій, пошуку on-line спеціалізованих ресурсів з презентацією сучасних методів дослідження та лікування.

9. Методи навчання: лекція, пояснення, бесіда, організація дослідження, розповідь, ілюстрація, спостереження, клінічно-дослідні роботи, навчальна дискусія, суперечка, обговорення будь-якого питання навчального матеріалу, пізнавальні ігри шляхом моделювання життєвих ситуацій, що викликають інтерес до навчальних предметів, створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу, створення ситуації новизни навчального матеріалу, опора на життєвий досвід; індивідуальна та самостійна робота з курації хворих психіатричного профілю на клінічній базі кафедри, участь в проведенні клініко-психопатологічних та патопсихологічних обстежень психічно хворих (медична практика), тренінг на програмі ELEX, робота над повідомленнями та питаннями, які пропонувались для самостійного (позааудиторного) опанування, відвідування лекцій, проведення практичних занять для студентів та підготовка методичних матеріалів, керівництво НДРС; використання дистанційного навчання – з залученням аспірантів до міжнародно визнаних курсів та освітніх ресурсів.

10. Методи оцінювання (контролю): усний контроль: основне запитання, додаткові, допоміжні; запитання у вигляді проблеми; індивідуальне, фронтальне опитування і комбіноване; письмовий контроль; програмований контроль.

11. Форма підсумкового контролю успішності навчання (для іспиту): оцінка з дисципліни здобувача складається з суми балів поточного контролю та балів, отриманих за іспит.

12. Форма поточного контролю успішності навчання (для іспиту): сума балів поточного контролю визначається на основі оцінок поточної навчальної діяльності здобувача із всіх тем за традиційною 4-бальною системою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) з подальшим перерахунком у 120-бальну шкалу.

Критерії оцінювання під час занять:

Оцінка "відмінно" виставляється у випадку, коли здобувач знає зміст теми заняття у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні, точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; вільно вирішує задачі та виконує практичні завдання різного ступеню складності, самостійно генерує інноваційні ідеї.

Оцінка "добре" виставляється за умови, коли здобувач знає зміст теми заняття та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання здобувач відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчуваючи складнощі лише у найважчих випадках.

Оцінка "задовільно" ставиться здобувачу на основі його знань всього змісту теми заняття та при задовільному рівні його розуміння. Здобувач спроможний вирішувати видозмінені (спрощені) завдання за допомогою навідних питань; вирішує задачі та виконує практичні навички, відчуваючи складнощі у простих випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно.

Оцінка "незадовільно" виставляється у випадках, коли знання і вміння здобувача не відповідають вимогам "задовільної" оцінки.

Оцінювання самостійної роботи (для іспиту).

Оцінювання самостійної роботи здобувачів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному практичному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при проведенні іспиту.

Критерії оцінювання під час проведення іспиту:

Оцінка "відмінно" (80-71) виставляється у випадку, коли здобувач під час співбесіди та виконання отриманого завдання відповів на всі поставлені екзамеаторами запитання з дисципліни у повному обсязі, може проілюструвати відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні, точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок; вільно вирішує задачі та виконує практичні завдання різного ступеню складності, самостійно генерує інноваційні ідеї. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням окремих несуттєвих неточностей.

Оцінка "добре" (70-61) виставляється за умови, коли здобувач під час співбесіди та виконання отриманого завдання добре відповідає і добре розуміє всі поставлені екзамеаторами запитання з дисципліни, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання здобувач відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчуваючи складнощі лише у найважчих випадках. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням окремих допущених помилок.

Оцінка "задовільно" (60-50) ставиться здобувачу на основі його знань всього змісту поставлених екзамеаторами під час співбесіди запитань, виконав отримане завдання і продемонстрував задовільний рівень розуміння та вмінь. Здобувач спроможний вирішувати видозмінені (спрощені) завдання за допомогою навідних питань; вирішує задачі та виконує практичні навички, відчуваючи складнощі у простих випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно. В межах діапазону балів оцінювання відбувається з урахуванням кількості допущених помилок.

Оцінка "незадовільно" виставляється у випадках, коли знання і вміння здобувача не відповідають вимогам "задовільної" оцінки.

Система перерахунку балів отриманих аспірантами.

Форма контролю і система оцінювання знань з дисципліни здійснюється відповідно до вимог програми дисципліни та інструкції, прийнятої рішенням Вченої ради ВНМУ протоколом №2 від 28.09.2010 року. Шкала перерахунку традиційних оцінок у рейтингові бали (200 балів) для дисциплін, що закінчуються заліком прийнята рішенням Вченої ради ВНМУ протокол №2 від 28.09.10.

Вивчення предмету закінчується іспитом. Оцінювання знань відбувається наступним чином: сума балів поточного контролю визначається на основі оцінок поточної навчальної діяльності здобувача із всіх тем за традиційною 4-бальною системою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) з подальшим перерахунком у 120-бальну шкалу, до неї додаються бали, отримані за іспит.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену/ диференційованого заліку)
180-200	A	відмінно
170-179,9	B	добре
160-169,9	C	
141-159,9	D	задовільно
122-140,99	E	
	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення (навчальний контент (конспект або розширений план лекцій), плани практичних (семінарських) занять, самостійної роботи, питання, методичні вказівки, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів).

14. Рекомендована література

Нормативні джерела:

1. Наказ МОЗ України № 226 від 27.07.1998 р. Про затвердження тимчасових галузевих уніфікованих стандартів медичних технологій діагностично-лікувального процесу стаціонарної допомоги дорослому населенню в лікувально-профілактичних заставах України та тимчасових стандартів обсягів діагностичних досліджень, лікувальних заходів та критерії якості лікування дітей. <http://www.moz.gov.ua/ua/main/?docID=3858>
2. Закони України про охорону здоров'я: Збірник нормативно-правових актів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. – 464 с.
3. Закон України № 1372-XIV від 11.01.2000 р. Про ратифікацію Конвенції про передачу осіб, які страждають психічними розладами, для проведення примусового лікування. (Конвенцію ратифіковано із застереженням Законом № 1372 –XIV від 11.01.2000 р.)
4. Закон України № 1489-III від 22.02.2000 р. Про психіатричну допомогу.
5. Наказ МОЗ України № 271 від 27.10.2000 р. Про затвердження Критеріїв діагностики й лікування психічно хворих та розладів психіки.
6. Наказ МОЗ та МВС України № 346/877 від 19.12.2000 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.02.2001 р. за № 100/5291. Про заходи щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади.
7. Наказ МОЗ України № 363 від 26.12.2000 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.01.2001 р. № 12/5203. Про затвердження форми висновку лікарської комісії медичного заставі щодо необхідності постійного стороннього догляду за інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу та інструкції про порядок його заповнення.
8. Накази МОЗ України "Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при психіатричних захворюваннях": Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах та Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги
9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (за станом на 1 грудня 2001) Відп.ред. С.С.Яценко.- К.:А.С.К.,2002.- 936 с.
10. Международная классификация болезней (10-й пересмотр). Классификация психических и поведенческих расстройств: Клинические описания и указания по диагностике. ВОЗ / Пер. с англ. – К.: Факт, 1999. – 272 с.
11. Европейская конвенция по правам человека. – Рим, 4.11.1950 //Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – К.: Вид-во «Сфера», 1999. – С. 212-229.

Література за фахом:

Основна (базова):

1. Баричева Є.М. та співавт. Збірник тестових завдань для ліцензійного іспиту Крок-3 (лікувальна справа та педіатрія): Психіатрія // Навчальне видання МОЗ України. – Київ, 2003. – с.52.
2. Бабичева Є.М., Полуда С.М., Козідубова В.М. Обсяги профілактичної, діагностичної та загальної практики – сімейного лікаря з розділу “Психіатрія”: Навч. Посіб. Для лікарів інтернів і лікарів-слухачів курсів підвищення кваліфікації закладів. – Х.: Прапор, 2005. – 416 с.
3. Дежарле Р., Файзенберг Л., Гуд Б., Кляйнман А. Охрана психического здоровья в мире: Проблемы и приоритеты в развивающихся странах. /Пер. С англ.. – К.: Сфера, 2001. – 575 с.
4. Детская психоневрология /Под ред.. Л.А.Булаховой. – К.: Здоров'я, 2001. – 496с.

5. Зиглер Э, Ходапп Р.М. Понимание умственной отсталости / Пер. С англ.. – К.: Сфера, 2001. – 360 с.
6. Картинг П. Дж. Возвращение в сообщество: Построение систем поддержки для людей с психиатрической инвалидностью. – К.: Сфера, 2001. – 442 с.
7. Козидубова В.М., Бабичева Е.М., Козидубова С.М. Возможности совершенствования подготовки врачей общей практики по психиатрии // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наука і практика в сімейній медицині». – Х., 2003. – С.56-57.
8. Кюблер-Росс Э. О смерти и умирании / Пер. с англ.–К.: София, 2001.–320с.
9. Лексиконы психиатрии ВОЗ / Пер с англ.. – К.: Сфера, 2001. – 398 с.
10. Медико-соціальна експертиза психічних та поведінкових розладів: Навчально-методичний посібник / За ред. д.м.н., проф.. Л.М. Юр'євої. – Дніпропетровськ, 2004. – 143 с.
11. Методи лікування, що становлять ризик для здоров'я особи, та їх застосування при наданні психіатричної допомоги: Методичні рекомендації. – Х., 2001. – 18 с.
12. Надання допомоги лікарями загальної практики психічно хворим / За ред. д.м.н., проф. І.С.Вітенко. – Х.: Прапор, 2004, - 248 с.
13. Напрієнко О.К. Психіатрія. – К.: Здоров'я, 2001.- 584 с.
14. Невідкладні стани в психіатрії /За ред. док.мед.наук, проф. Л.М.Юр'євої.- К.:, 2000.- 151 с.
15. Невротичні, соматоформні розлади та стрес: Навчальний посібник /За ред. д.м.н., проф.. Л.М.Юр'євої. – К.:ТОВ ММК, 2005. – 96 с.
16. Правила застосування фізичного обмеження та ізоляції при наданні психіатричної допомоги особам, які страждають на психічні розлади: Методичні рекомендації. - К.:, 2001, - 11 с.
17. Психиатрия позднего возраста /Под ред. Робина Джекоби, Катрин Оппенгаймер /Пер.с англ. – В 2-х т.- К.: Сфера, 2001. – Т.1.- 390 с.
18. Психіатрія (клініко-діагностичні алгоритми): Навчально-методичний посібник /За ред. д.м.н., проф.. Л.М.Юр'євої. – Д.:АРТ-ПРЕС,2002.- 168 с.
19. Рачкаускас Г.С. Параноїдна шизофренія: клініко-патогенетична характеристика та лікування на сучасному етапі. – Харків, Луганськ: Елтон-2, 2004.- 432 с.
20. Римша С.В., Рациборинська-Полякова Н.В. Пропедевтика психіатрії з основами загальної психології, патопсихології та психопатології: навчальний посібник. – Львів: видавець ФОП Марченко Т.В., 20207- 520с.
21. Самохвалов В.П. Краткий курс психиатрии. – Симферополь; СОНАТ,2000. – 344 с.
22. Энтини В, Коэн М, Фаркас М. Психиатрическая реабилитация /Пер.с англ. – К.: Сфера, 2001. – 298с.
23. Юрьева Л.Н. История и культура: Психические и поведенческие расстройства. – К.: Сфера, 2002. – 314 с.

Допоміжна:

1. Александровский Ю.А. Пограничные психические расстройства.-М: Медицина, 2000. – 496 с.
2. Аммон Г. Психосоматическая терапия (Пер. с нем. – СПб: Изд-во Речь,2000.–238 с.
3. Антропов Ю.Ф., Шевченко Ю.С. Психосоматические расстройства у детей. – М: Изд-во института психотерапии, изд-во НГМА, 2000. – 320 с.
4. Березин С.В., Лисецкий К.С., Орешникова И.Б. Предупреждение подростковой и юношеской наркомании. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии. 2000. – 256 с.
5. Болдырев А.И. Психические особенности больных эпилепсией (43-летний опыт изучения и лечения больных эпилепсией). – М.: Медицина, 2000. – 384 с.
6. Брагин Р.Б. Особенности возрастных характеристик студентов-медиков и врачей интернов //Всеукраинская научно-практическая конференция «Проблемы медицинского и фармакологического образования и пути повышения качества подготовки врачей и фармацевтов в Украине». – Х. – 2003. – С.5-7.
7. Бремс К. Полное руководство по детской психотерапии /Пер. С англ.. - М.: Из-во ЭКСМО-Пресс, 2002. – 640 с.

8. Бурно М. Клиническая психотерапия. – М.: Академический Проект, ОППЛ, 2000. – 719 с.
9. Вегетативные расстройства: Клиника, лечение, диагностика. /Под ред.. А.М. Вейна. – М.: Медицинское информационное агентство, 2000.–752с.
10. Евсегнеев Р.А. Психиатрия для врачей общей практики. – Минск: Беларусь, 2001. – 427 с.
11. Жариков Н.М., Тюльпан Ю.Г. Психиатрия: Учебник. – М.: Медицина, 2000.– 544с.
12. Исаев Д.Н. Психосоматические расстройства у детей: Руководство для врачей. – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
13. Исмуклов Н.Н. Без наркотиков: программа предупреждения и преодоления наркотической и алкогольной зависимости. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. – 384 с.
14. Кандинский В.Х. О псевдогаллюцинациях. – М.: Мед.книга, 2001. – 157 с.
15. Кириченко А.А., Кириченко А.А. Психиатрия: Учебник. – Мн.: Выш. шк., 2001. – 606 с.
16. Клиническая и судебная подростковая психиатрия / Под ред.. проф.. В.А. Гурьевой. – М.: Генезис, 2001. – 480 с.
17. Кондратенко В.Т., Донской Д.И., Игуменов С.А. Общая психотерапия. – М.: Изд-во Ин-та психотерапии, 2001. – 464 с.
18. Короленко Ц.П., Дмитриева Н.В. Социодинамическая психиатрия. – М.: Академический проспект, Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 460 с.
19. Либих С.С. Руководство по сексологии – С-Пб.: Питер, 2001. – 480 с.
20. Любан-Плоцца Б., Пелдингер В., Крегер Ф., Ледерак-Хофман К. Психосоматические расстройства в общей медицинской практике / Пер. с нем. – СПб.: Узд-е СПб НИИ, 2000. – 287 с.
21. Мамайчук И.И. Макаров В.В. Избранные лекции по психотерапии. – М.: Академический проспект, Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 432 с.
22. Макаров В.В. Психотерапия Экспертиза личности в судебно-психиатрической практике. – СПб.: Речь, 2002. – 255 с.
23. Менделевич В.Д., Соловьева С.Л. Неврология и психосоматическая медицина. М.: Мед прес-информ, 2002, - 608 с.
24. Микиртумов Б.Е., Кошавцев А.Г., Гречаный С.В. Клиническая психиатрия раннего детского возраста. – СПб.: Питер, 2001. – 256 с.
25. Моховиков А.Н. Суицидология: Прошрое и настроящее: Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. – М.: Когито-Центр, 2001. – 569 с.
26. Нигнибеда А.Н., Нитруца М.И. Скорая психиатрическая помощь на догоспитальном этапе: Руководство. – СПб.: СпецЛит, 2000. – 208 с.
27. Наркология / Под ред..Л.С.Фридмана и др../ Пер. с англ.- М.- СПб,19987.- 317 с.
28. Нахимовский А.И., Шишков В.В. Практическая психотерапия: - СПб.: Питер, 2001.- 512 с.
29. Неврология и психиатрия: справочник. - Изд. 5-е. - М.: Астра Фарм Сервис, 2003. - 608 с.
30. Овсянников С.А., Цыганков Б.Д. Пограничная психиатрия и соматическая патология: Клинико-практическое руководство. – М.:Триада-фарм, 2001. – 100с.
31. Психиатрия детского и подросткового возраста: [пер. со швед.] / под ред. Кристофера Гиллберга и Ларса Хеллгрена; рус. изд. под общ. ред. П. И. Сидорова. - М.: ГЭОТАР- МЕД, 2004. - 531[3] с.
32. Психиатрия: учеб. пособие / С. Г. Обухов; под ред. Ю. А. Александровского. - М.: ГЭОТАР- Медиа, 2007. - 352 с.
33. Психиатрия и наркология: учеб. для вузов / Н. Н. Иванец [и др.]. - М.: ГЭОТАР-МЕДИА, 2006. - 832 с.
34. Психиатрия: учебник / Н. Г. Незнанов. - М.: ГЭОТАР-Медиа, 2010. - 495[1] с.
35. Психиатрический терминологический словарь / Б. С. Фролов, В. А. Дехерт, В. Э. Пашковский. - СПб.: СПбМАПО, 2008. - 412с.

36. Психотерапия /Под ред..Б.Д.Карвасарского.- СПб, 2000. – 536 с.
37. Пушкарев А.Л., Доморацкий В.А., Гордеева Е.Г. Посттравматическое стрессовое расстройство: Диагностика, психофармакотерапия, психотерапия. – М.: Изд-во инс-та психотерапии, 2000. – 114 с.
38. Рациборинська-Полякова Н.В. Система спеціалізованої медикопсихосоціальної допомоги як механізм та засіб ресоціалізації учасників бойових дій./рекомендовано до друку Вченою Радою ВНМУ ім.М.І.Пирогова протокол №10 від 30.05.2019р., 232 с.
39. Ремшмидт Х. Детская и подростковая психиатрия / Пер. с нем. М.: Изд-во ЭКСМО-Прес, 2001, - 624 с.
40. Самойлов В.И. Синдромологическая диагностика заболеваний нервной системы: Руководство для врачей. – В 2-х т. – СПб.: Спец.Лит,2001, - Т.1 и Т2 по 304с.
41. Семке В.Я. Основы персонологии. – М.: Академический проспект, 2001. – 476 с.
42. Сидоров П.И., Парняков А.В. Введение в клиническую психологию. В 2-х т./Учебник для студентов мед. вузов. - М.: Академический проспект, Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – Т.1. – Т.1 – 416 с; Т 2. – 381 с.
43. Смулевич А.Б. – под ред. Пограничная психическая патология в общей медицинской практике. – М.: Изд. Дом «Русский врач», 2000 – 160 с.
44. Финзен А. Психоз и стигма /Пер. с нем.-М.: Алетейа, 2001. – 216 с.
45. Хайгль-Эверс А., Хайгль Ф, Отт Ю., Рюгер У. Базисное руководство по психотерапии /Пер. с нем. – СПб.: Изд-во «Речь», 2001. – 784 с.
46. Шохор-Троцкая (Бурлакова) М.К. Речь и афазия. – М.: Изд-во ЭКСМО- Пресс, В.Секачов, 2001. – 416 с.
47. Шувалов А.В. Психиатрия, наркология, сексопатология: Новая классификация МКБ-1- . Справочник практического врача. – М.: Сов.спорт, 2001. – 432 с.
48. Ялом И. Теория и практика групповой психотерапии. /Пер. с англ. – СПб. – М.: 2000. – 640 с.
49. Ясперс К. Общая психопатология /Пер. с нем. – М.: Практика, 1997. – 1056 с.

15. Інформаційні ресурси по психіатрії:

1. Психічне здоров'я в Internet : Статті із професійних журналів і інформаційних листів, інформація про найбільше часто вживані психотропні засоби й навчальні посібники по лікуванню хворих. Vancouver.
2. Сервер WWW Психиатрическая мережа Interpsych : Форум для наукових і клінічних дискусій по всіх аспектах психопатології. Підтримує певна кількість тематичних психіатричних списків розсилання.
3. Психіатрія на Medmark
4. Посилання на матеріали по психіатрії Internet в Michigan : "Зірка психіатрії" ресурси психіатрії, розбиті на категорії по патологічних станах, методах лікування, медикаментозної й немедикаментозної терапії, і установам.
5. Ресурси психічного здоров'я в Pittsburgh : Багатий перелік посилань, розбитих на категорії по захворюваннях і предметам.
6. Мережа Психічне здоров'я : Великий, всеосяжний путівник по Психічному здоров'ю в режимі Online, перелік з більш ніж 3.500 посилань.
7. Cliniweb Disease Categorization - Psychiatry : інтернет- пошук A searchable index of Internet hyperlinked clinical information documents selected by physicians and medical librarians. Oregon Health Sciences University.
8. Karolinska Behavioral / Mental Disorders : A systematic disease classification of Internet resources for laymen, healthcare professionals and scientists. Presented by a medical librarian team at Sweden's Karolinska Institute.
9. Mental Health Net : Large, comprehensive guide to mental health online, featuring over 3,500 individual resources.
10. Guide to the Mental Health Internet : Clinical, scientific, and self-help resources for psychologists, social workers, Mfts, nurses, psychiatrists, and other mental health professionals. Internet Guides Press.

11. Internet Psychiatric Resources : Contains a list of mental health resources arranged by topic.
12. Mental Health Organizations and Resources : Pointers to resources.
13. Mental Health Resources at Pittsburgh : A listing of Internet mental health resources categorized by diseases and subjects.